

УДК 37.015.31:316.42

THE USE OF BIOGRAPHICAL KNOWLEDGE IN THE EDUCATIONAL PROCESS AS A RESOURCE FOR THE DEVELOPMENT OF SOCIAL COMPETENCE OF STUDENTS.

ВИКОРИСТАННЯ БІОГРАФІЧНИХ ЗНАНЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ, ЯК РЕСУРС ДЛЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ.

Oleksenko S.V./Олексенко С. В.

ORCID: 0000-0001-7527-1778

*Institute of in-Service Training, Boris Grinchenko Kyiv University,
Kyiv, Tychynty, 22-a,*

*Інститут післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка,
Київ, Тичини, 22-а, 02152*

Анотація. В статті аналізуються можливості, які дає використання біографічних знань на уроках історії, українознавства, громадянської освіти для розвитку соціальних компетентностей учнів. Зазначається, що робота з біографічними матеріалами, індивідуальними історіями, як історичних особистостей, так і пересічних учасників історичних подій сприяє ідентифікації учнів як членів певних спільнот, громадян України; допомагає зрозуміти власні цінності; вибудовувати свої стратегії поведінки в конфліктах, у взаємодії з людьми з відмінними ідеями та цінностями, в ситуаціях вибору та прийняття рішення, при переживанні критичних ситуацій; сприяє усвідомленню цінності людини та її життя, повазі до досвіду, життєвої позиції, способу життя, думки інших людей.

Ключові слова: соціальна компетентність, біографічні знання, біографічний метод, історична освітня галузь.

Вступ

Сучасна освітня практика значну увагу приділяє розвитку компетентностей учнів, що передбачає поєднання знань та умінь з різних галузей, різних поглядів, способів мислення, навичок, особистих якостей. Орієнтованість освіти на практичне застосування отриманих знань, на розвиток умінь та формування ставлень, створює умови для забезпечення конкурентоздатності здобувачів освіти в сучасному світі.

Важливою складовою реалізації цієї мети є соціальні компетентності, які допомагають адаптуватися в умовах, що змінюються, взаємодіяти з соціальним оточенням, реалізувати свій особистісний потенціал.

В історичній та громадянській освітній галузі є значні можливості для розвитку соціальної компетентності, яка реалізується в процесі опрацювання матеріалів з історії, українознавства, громадянської освіти. І одним з таких ресурсів є робота з біографічними матеріалами, індивідуальними історіями, як історичних особистостей, так і пересічних учасників історичних подій.

Соціально-психологічному аспекту цієї роботи не достатньо приділяється уваги, оскільки це вимагає поєднання знань з історії, психології, соціології. Хоча інтерес практиків та потреба в розширенні спектру засобів, які б допомагали розвивати соціальні навички зростає.

Мета статті: проаналізувати можливості, які дає використання біографічних знань на уроках історії, українознавства, громадянської освіти для розвитку соціальних компетентностей учнів.

Основна частина

Робота з біографічними матеріалами використовується в літературознавстві, історії, соціології, психології. Зокрема, в психології біографічний метод використовується як спосіб дослідження особистості як суб'єкта життя, який допомагає проаналізувати життєвий шлях людини, визначити домінуючі стратегії поведінки. Цей метод є допоміжним в роботі з клієнтом і включає аналіз людської документації, свідчень сучасників, продуктів діяльності самої людини. На думку Шарошкіної Н.Г. «біографічний метод має дуже багато спільного з методом включеного спостереження і по суті є однією різновидністю етнографічного підходу до «аналізу випадку». Відмінністю біографічного методу можна вважати велику сфокусованість на унікальних аспектах історії життя людини (іноді – групи, організації) і на суб'єктивному, особистісному підході до опису людського життя»[4, с.40].

На межі історії та психології виник напрям історичних досліджень – психоісторія, який використовує психоаналітичні концепції тлумачення і пріоритетом є не так опис, як пояснення подій, що відбулися [1, с.155].

Литвинюк Л. В. зазначає, що концепція організації біографічного навчання в сучасній школі передбачає: проведення дослідження особистості школяра класним керівником і працівниками соціально-психологічної служби навчального закладу; стимулювання рефлексії учня шляхом організації проведення ним самодосліджень (резюме, автобіографія, дослідження родоводу, біографічні проекти); залучення школяра до пошуково-дослідницької діяльності з освітнього краєзнавства (укладання історій шкіл, вивчення передового педагогічного досвіду вчителів крізь призму їхніх біографій, у рамках краєзнавчо-пошукових експедицій, біографічний метод у навчанні літератури, історії тощо); ознайомлення із біографічним досвідом інших осіб (учителів, батьків, лідерів громади, визначних постатей українського суспільства та світу) [2, с. 36].

Можливості для розвитку соціальної компетентності учнів в процесі роботи з біографічними матеріалами в історичній освітній галузі.

Отже, включення в освітній процес біографічного методу, який передбачає роботу з біографічними фактами, его-джерелами, мемуарами, кореспонденційною автобіографією, тощо, може забезпечувати виконання різних освітніх завдань, відповідно до потреб освітньої галузі. Завдяки акцентуванню уваги на певних аспектах біографії, спрямуванню дослідницького інтересу учнів на отримання відповідей на ті чи інші проблемні питання, вчитель може сприяти формуванню умінь та ставлень в межах різних ключових компетентностей.

Використання біографічних знань на уроках суспільно-гуманітарних дисциплін дає можливість учням:

- дослідити історичні процеси, явища через особисті історії, біографії учасників цих подій;
- визначити чинники формування історичних діячів як «продукту» свого історичного часу;
- через емоційне проживання, наближення до особистої історії історичних

постатей чи сучасників подій зрозуміти соціальні процеси, цінності, притаманні тогочасному суспільству;

- виділити маркери соціальної ідентичності тих чи інших спільнот;
- проаналізувати досвід переживання особистістю чи спільнотою критичних ситуацій, надзвичайних подій (можливо, трагічних, травматичних), ситуацій вибору та визначити копінг-стратегії (конструктивні чи деструктивні) для виживання та адаптації.

Для розвитку соціальних компетентностей в межах громадянської та історичної освітньої галузі, визначених в Державному стандарті базової середньої освіти, можна виділити уміння та ставлення, формуванню яких допомагає використання біографічних знань. А саме, такі уміння:

- ідентифікувати себе як члена різних спільнот, громадянина України;
- знаходити історичні приклади залагодження суперечностей і конфліктів;
- досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю з іншими особами з відмінними ідеями та цінностями, використовуючи досвід інших осіб, зокрема взятий з історії.

Та формування таких ставлень:

- усвідомлення цінності людини, її життя, здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки;
- повага до законів і традицій, досвіду інших народів, релігій та культур;
- толерантне ставлення до життєвої позиції іншої особи, громадської думки, особливостей соціальної поведінки, способу життя та форм самовираження інших осіб [3].

Біографічні матеріали можна опрацьовувати, аналізувати на уроках використовуючи такі методи як проектна діяльність, дискусія чи «Оксфордські дебати», декодування фото та відео-матеріалів, метод аналізу та вирішення проблем та ситуацій, моделювання ситуацій, «Жива бібліотека», «Приклади з життя», «Джиг-со», «Коло ідей», «Коло цінностей», «Детективи».

Також, можна використати створення психологічного портрета історичної особистості, що не є окремим методом, але є психологічним аспектом історичного дослідження.

При цьому потрібно враховувати вікові особливості сприйняття біографічних даних, індивідуальних історій, его-джерел та навички роботи з такими матеріалами.

Висновки

Використання біографічних знань в освітньому процесі в межах громадянської та історичної освітньої галузі сприяє ідентифікації учнів як членів певних спільнот об'єднаних спільними цінностями, громадян України; через наближення до особистої історії історичних постатей допомагає учням зрозуміти власні цінності; допомагає їм, орієнтуючись на історичні приклади, поведінку діячів минулого та спільнот, вибудовувати свої стратегії поведінки в конфліктах, у взаємодії з людьми з відмінними ідеями та цінностями, в ситуаціях вибору та прийняття рішення; аналізуючи досвід переживання особистістю чи спільнотою критичних ситуацій, надзвичайних подій учні можуть формувати власні конструктивні копінг-стратегії поведінки в подібних ситуаціях. Також, завдяки

роботі з біографічними матеріалами у учнів формується усвідомлення цінності людини та її життя, повага до досвіду, життєвої позиції, способу життя, думки інших людей.

Література:

1. Драч О.О. Міждисциплінарні історичні дослідження: психоісторія як напрям наукових студій// Українська історична наука в сучасному освітньому та інформаційному просторі: монографія / Наукова редакція д.і.н. проф. О.О.Салати. - Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. - 356 с.
2. Литвинюк Л. В. Герменевтичні та нарративні аспекти біографічного методу в освіті: життєтворчі перспективи / Л. В. Литвинюк // Постметодика. – 2017. – № 4. – С. 23–41.
3. Постанова Кабінету міністрів України від 30 вересня 2020р.№ 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
4. Шарошкіна Н.Г. Біографічні дослідження в дискурсі розвитку культури педагога / Шарошкіна Наталія Геннадіївна. – К.: 2013. – 104 с.

References.

1. Drach O.O. Mizhdystyplinarni istorychni doslidzhennia: psykhoistoriia yak napriam naukovykh studii// Ukrainka istorychna nauka v suchasnomu osvithomu ta informatsiinomu prostori: monohrafiia / Naukova redaktsiia d.i.n. prof. O.O.Salaty. - Vinnytsia: TOV «TVORY», 2018. - 356 s.
2. Lytvyniuk L. V. Hermenevtychni ta naratyvni aspekty biohrafichnoho metodu v osviti: zhyttietvorchi perspektyvy / L. V. Lytvyniuk // Postmetodyka. – 2017. – № 4. – S. 23–41.
3. Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 30 veresnia 2020r.№ 898 «Pro deiaki pytannia derzhavnykh standartiv povnoi zahalnoi serednoi osvity» <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
4. Sharoshkina N.H. Biohrafichni doslidzhennia v dyskursi rozvytku kultury pedahoha / Sharoshkina Nataliia Hennadiivna. – K.: 2013. – 104 s.

Abstract. *The article analyzes the opportunities provided by the use of biographical knowledge in the lessons of history, Ukrainian studies, and civic education for the development of students' social competencies. Social skills and attitudes are highlighted within the civic and historical educational field, the formation of which is facilitated by work with biographical materials and individual stories. It is noted that this work contributes to the identification of students as members of certain communities, citizens of Ukraine; helps to understand one's own values; build your strategies of behavior in conflicts, in interaction with people with different ideas and values, in situations of choice and decision-making, when experiencing critical situations; promotes awareness of the value of a person and his life, respect for experience, life position, way of life, opinions of other people.*

Key words: *social competence, biographical knowledge, biographical method, historical educational field.*

Стаття надіслана: 22.07.2023 р.
Олексенко С.В.